

M. L. proti Slovensku, rozsudek ze dne 14. 10. 2021 - Absence vyvažování práva na soukromý život vůči právu na svobodu projevu tisku v souvislosti s vydáváním článků zabývajících se informacemi z intimní sféry zesnulého kněze odsouzeného v trestním řízení

Stěžovatel: M. L.

Žalovaný stát: Slovensko

Číslo stížnosti: 34159/17

Datum: 14.10.2021

Článek Úmluvy: čl. 10
čl. 8

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: hodnotový soud, kritika a difamace, občanský projev ve veřejném zájmu, ochrana osobnosti, ochrana pověsti jiných, odpovědná žurnalistika, respektování soukromého života, soukromý život, svoboda projevu/sdělovací prostředky, svoboda rozšiřovat informace

Český právní řád: čl. 10 a čl. 17 Listiny základních práv a svobod
§ 81 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Významnost: 2

**VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PŘÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č.
2/2022**

M. L. proti Slovensku, rozsudek ze dne 14. 10. 2021

Autorský komentář:

Rozsudek M. L. proti Slovensku je zajímavým příspěvkem do rozvinuté judikatury Evropského soudu pro lidská práva týkající se rovnováhy mezi mediální svobodou projevu a právem jednotlivce na ochranu soukromí. Zatímco v minulosti se již ESLP opakovaně zabýval a nastavil relativně jasná kritéria posuzování hranice zásahu do ochrany soukromí veřejně aktivních osob (politiků, soudců, umělců), věc M. L. rozšiřuje aplikovatelnost judikatury na zcela novou oblast, a to ochranu soukromí církevních osob (kněží). Případ je zajímavý hned několika skutkovými okolnostmi, které vybízí k hlubším teoretickým úvahám: 1) Série článků zasahujících do ochrany soukromí se týkala řadového

kněze. Podle ESLP hraje tato okolnost stěžejní roli při posuzování, do jaké míry byl jednotlivec nucen publicitu strpět. ESLP nepřímou vnitrostátním soudům vytýká, že k řadovému knězi přistupovaly automaticky jako k veřejně známé osobě a nerozlišovaly, že nezastával žádnou hodnostářskou funkci.

2) ESLP se v obiter dictu rozsudku věnuje i širšímu kontextu a společenské důležitosti tématu, v souvislosti s nímž o osobě zesnulého kněze psaly: a to nedostatečně problematizovaný postoj římskokatolické církve k homosexualitě a nekonsenzuálnímu sexuálnímu násilí páchanému ze strany jednotlivých kněží. ESLP uznal vyšší míru společenské citlivosti a nezbytnosti informovat o tématu i za cenu zásahu do intimní sféry jednotlivců, nicméně v projednávané věci nakonec konstatoval, že předmětné novinové články nezpracovaly téma dostatečně citlivě a spíše než na jeho problematizování se soustředily na vyvolání senzace – navíc na základě nedostatečně ověřených tvrzení. Z tohoto pohledu je rozsudek důležitým příspěvkem k judikatuře interpretující limity novinářské svobody médií. 3) Snad nejzajímavějším aspektem projednávané věci je skutečnost, že novinové články se týkaly již zesnulého kněze. ESLP zde de facto rozšiřuje koncept „práva být zapomenut“ na zesulé osoby. Jinými slovy, i pomluva zesnulého jednotlivce zasahuje do práva na ochranu soukromého života pozůstalých rodinných příslušníků. ESLP tímto závěrem otevírá dveře pro výrazně širší okruh subjektů, na něž dopadá ochrana soukromého života ve střetu se svobodou projevu médií (nebo třeba umělců). Nutno připomenout, že zatímco rozsudek vyvolal řadu kontroverzí v některých zemích, které neznají institut ochrany dobré pověsti zemřelé osoby (jako třeba anglické právo a Human Rights Act), česká právní úprava výslovně upravuje ochranu osobnostních práv fyzických osob i po smrti v § 82 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

(Katarína Šipulová, Ph.D., M.St.)

SKUTKOVÝ STAV

(1.-6.) Stěžovatelkou v předmětné věci je matka zesnulého syna, jenž působil jako kněz. Syn stěžovatelky byl v roce 1999 odsouzen za pohlavní zneužívání a ohrožování mravní výchovy mládeže v souvislosti s obtěžováním nezletilého chlapce a v roce 2002 za výtržnictví. Odsouzení byla zahlazena v letech 2001 a 2003. Syn stěžovatelky zemřel v roce 2006, přičemž dva roky poté bulvární tisk zveřejnil články s barvitými titulky o jeho odsouzení a o možné souvislosti mezi odsouzeními a údajnou sebevraždou. Články obsahovaly celé jméno syna stěžovatelky a podrobnosti z jeho soukromého života, které byly popsány expresivně a prezentovány tak, že měly plynout z trestních spisů nebo z výpovědí osob, které byly osloveny. Jeden z článků byl doprovázen rovněž fotografiemi syna stěžovatelky.

(7.-11.) Stěžovatelka se obrátila na vnitrostátní soudy. Z řízení před prvostupňovým soudem vyplynulo, že starosta jakožto jedna z osob, na kterou bylo v člancích odkazováno, popřel, že by komunikoval s tiskem. Autoři článků pak primárně uváděli, že si konkrétní zdroje nepamatují a že jejich články prakticky vycházely z internetu a dalších médií, trestního spisu a z osobní komunikace s biskupem, jakož i s neznámými osobami žijícími v jednotlivých farnostech, jejichž výpovědi považovali za vyjádření názorů, které není nezbytné ověřovat. Obecně nebyli dotčení novináři schopni uvést bližší informace ohledně ověření sdílených informací. Příkladmo jedna z novinářek, A. H., na otázku, na základě čeho byl vytvořen hodnotový soud, dle kterého syn stěžovatelky spáchal sebevraždu pod tíhou svého svědomí, odpověděla, že si nepamatuje, zda měla pro tuto informaci nějakou oporu a odkud ji případně měla. V člancích bylo rovněž uvedeno, že se za zesnulého kněze zaručila církev, čímž se měl vyhnout různým postihům, což bylo vyvráceno. Biskupský úřad, na který se některé články odvolávaly, popřel obdržení jakýchkoliv dotazů ohledně syna stěžovatelky.

(12.-19.) Prvostupňový soud rozhodl o povinnosti dotčených vydavatelů vydat omluvu za zveřejnění nepravdivých tvrzení o synovi stěžovatelky, současně však stěžovatelce nepřiznal finanční kompenzaci. V návaznosti na rozhodnutí soudu druhého stupně se věci prvostupňový soud zabýval znovu, přičemž žalobu stěžovatelky zamítl. Uvedl, že obdobně, jak je tomu u veřejně aktivních osob,

se u syna stěžovatelky coby faráře vyžaduje vyšší míra tolerance ke kritice oproti běžné osobě. Trestní stíhání syna stěžovatelky bylo ve veřejném zájmu. S ohledem na přechodí případy sexuálního zneužívání duchovními, jakož i s ohledem na postoj, který vůči nim zaujala římskokatolická církev, byli novináři oprávněni informovat o skutečnostech, které plynuly z trestního spisu a zveřejnit fotografii stěžovatele. Zároveň soud uvedl, že se články opíraly rovněž o jiné zdroje, jež lze považovat za věrohodné. Předložena byla i kopie protokolu o výpovědi syna stěžovatelky, k čemuž prvostupňový soud uvedl, že důvodem pro jeho absenci v trestním spisu bylo pravděpodobně to, že byl pořízen před zahájením trestního stíhání zesnulého kněze. Skutečnosti popsané v protokolu vnitrostátní soud nevyhodnotil jako smyšlené, neboť měly odpovídat okolnostem, na základě nichž byl syn stěžovatelky odsouzen. Krajský soud uvedené rozhodnutí potvrdil, načež stěžovatelka podala ústavní stížnost. Ústavní soud stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou a mimo jiné uvedl, že obecný soud nemůže nést „sekundární odpovědnost“ za porušení základních práv a svobod hmotněprávní povahy, pokud nedošlo k porušení procesních předpisů, což ve věci stěžovatelky nenastalo.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. NAMÍTANÉ PORUŠENÍ ČL. 8 ÚMLUVY

22. Stěžovatelka namítá, že zamítnutí její žaloby proti vydavatelům novin představovalo porušení jejího práva na respektování soukromého života tak, jak jí to zaručuje čl. 8 Úmluvy, jehož příslušné části znějí následovně:

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého ... života ...

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu ... ochrany práv a svobod jiných.“

(...)

B. K věci samé

(...)

2. Posouzení Soudu

34. Soud na úvod poznamenává, že stěžovatelku lze považovat za osobu přímo dotčenou předmětnými ustanoveními (viz bod 48). V rámci projednávané věci je tudíž vyžadováno posouzení, zda byla nastolena spravedlivá rovnováha mezi jejím právem na ochranu soukromého života podle čl. 8 a právem vydavatelů novin na svobodu projevu zaručenou čl. 10.

35. Při výkonu své kontrolní pravomoci je úkolem Soudu přezkoumat, zda jsou ve světle okolností věci jako celku rozhodnutí přijatá vnitrostátními soudy v rámci jejich prostoru pro uvážení v souladu s příslušnými kritérii stanovenými v judikatuře Soudu [viz rozsudek velkého senátu ze dne 7. 2. 2012, Von Hannover proti Německu (č. 2), č. 40660/08 a 60641/08, body 95–113, rozsudek velkého senátu ze dne 7. 2. 2012, Axel Springer AG proti Německu, č. 39954/08, body 78–95 a rozsudek velkého senátu ze dne 10. 11. 2015, Couderc a Hachette Filipacchi Associés proti Francii, č. 40454/07, body 83–93]. Soud za účelem vyvažování proti sobě stojících práv již stanovil řadu kritérií, mezi které patří: míra příspěvku do diskuse o veřejném zájmu, míra známosti dotčené osoby, předmět zprávy, předchozí jednání dotčené osoby, obsah, forma a dopad zveřejnění a případně okolnosti, za nichž byly fotografie pořízeny.

36. Vzhledem k okolnostem projednávané věci považuje Soud za vhodné vyhodnotit kritéria relevantní pro projednávanou věc v následujícím pořadí: míra známosti dotčené osoby a její

předchozí jednání, dále předmět, obsah a dopad článků a míra příspěvku do diskuse o veřejném zájmu.

(a) Míra známosti dotčené osoby a její předchozí jednání

37. Soud poznamenává, že syn stěžovatelky nebyl za svého života veřejně známou osobností ani vysoce postaveným církevním hodnostářem (viz rozsudek ze dne 19. 1. 2006, Albert-Engelmann-Gesellschaft mbH proti Rakousku, č. 46389/99, bod 27). Vnitrostátní soudy se navzdory tomu domnívaly, že vzhledem k jeho postavení coby faráře k němu nelze přistupovat jako k běžné osobě, ale spíše jako k osobě veřejně známé, u níž se očekává větší tolerance ke kritice (viz bod 15).

38. Soud dále podotýká, že čl. 8 se nelze dovolávat v případě stížnosti na ztrátu dobré pověsti, jež je předvídatelným důsledkem kromě jiného v případě spáchání trestného činu (viz Axel Springer proti Německu, cit. výše, bod 83 a rozsudek ze dne 28. 6. 2018, M. L. a W. W. proti Německu, č. 60798/10 a 65599/10, bod 88). Odsouzení v trestním řízení však nezabývá odsouzenou osobu práva být zapomenut, a to tím spíše, pokud toto odsouzení již bylo zahlazeno. I za situace, kdy dotčená osoba získá určitou proslulost během soudního řízení, zájem veřejnosti o předmětný trestný čin, a tedy i proslulost osoby, může s odstupem času klesat. Po uplynutí určité doby mají tedy odsouzené osoby zájem na tom, aby již nebyly se svými činy konfrontovány, a to s ohledem na jejich opětovné začlenění do společnosti. To platí zejména poté, co byla odsouzená osoba s konečnou platností propuštěna (viz. M. L. a W. W. proti Německu, cit. výše, bod 100).

39. Co se týče projednávané věci, je pravdou, že předchozí jednání syna stěžovatelky vedlo k tomu, že proti němu bylo vedeno trestní řízení a byl odsouzen. Ve světle citované judikatury Soudu jej to však nemůže zcela zbavit ochrany podle čl. 8. Navíc je třeba poznamenat, že syn stěžovatelky byl odsouzen k podmíněnému trestu, jehož podmínky ve zkušební době dodržoval. Soud tedy musí vzít v úvahu, že předmětné články byly zveřejněny nejen několik let po odsouzení stěžovatelčina syna v trestním řízení, ale také poté, co byla tato odsouzení zahlazena (viz bod 5).

(b) Předmět, obsah a dopad článků

40. Soud opakovaně zdůrazňoval, že je nezbytné rozlišovat mezi skutkovými tvrzeními a hodnotovými soudy (viz rozsudek velkého senátu ze dne 23. 4. 2015, Morice proti Francii, č. 29369/10, bod 126). Soud připomíná, že i hodnotový soud musí být založen na dostatečném faktickém základě, aby se ve smyslu čl. 10 jednalo o spravedlivou kritiku a že konečný rozdíl mezi hodnotovým soudem a skutkovým tvrzením spočívá v míře, v jaké musí být prokázány (viz rozsudek ze dne 13. 11. 2003, Scharsach a News Verlagsgesellschaft mbH proti Rakousku, č. 39394/98, bod 40 a rozsudek ze dne 31. 7. 2007, Dyuldin a Kislov proti Rusku, č. 25968/02, bod 48).

41. Nadto novináři nesou jistou odpovědnost a mají povinnost dodržovat určité povinnosti (viz rozsudek velkého senátu ze dne 17. 12. 2004, Cumpănă a Mazăre proti Rumunsku, č. 33348/96, bod 97). Zvláště právo novinářů sdělovat informace týkající se otázek veřejného zájmu je podmíněno tím, že jednají v dobré víře a poskytují „spolehlivé a přesné“ informace v souladu s novinářskou etikou (viz rozsudek ze dne 23. 10. 2008, Godlevskiy proti Rusku, č. 14888/03, bod 42 a rozsudek ze dne 18. 4. 2013, Ageyevy proti Rusku, č. 7075/10, bod 226).

42. Pokud jde o obsah předmětných článků, Soud konstatuje, že byly prezentovány senzačním a bulvárním způsobem s bombastickými titulky (viz odstavec 6 výše) a nacházely se na titulních stranách spolu s fotografiemi zesnulého syna žalobkyně ve třetím článku. Soud konstatuje, že tvrzení bulvárního tisku ohledně syna stěžovatelky byla závažná a prezentována spíše jako skutková tvrzení o skutečnostech, jež vedly k jeho odsouzení v trestním řízení, než jako hodnotové soudy.

43. V této souvislosti Soud prvně podotýká, že vnitrostátní soudy jasně nerozlišovaly mezi skutkovými tvrzeními a hodnotovými soudy navzdory zjištění, že dotčené články vycházely též z jiných zdrojů než z trestních spisů (viz bod 15).

44. V souvislosti s údajnou sebevraždou syna stěžovatelky, jež v trestních spisech nemohla být zmíněná (neboť k ní došlo až po odsouzení) a u níž stěžovatelka popřela, že by byla příčinou smrti jejího syna (viz bod 7), se uvedené pochybení jeví jako obzvláště závažné. V tomto bodě nebyl vyvozen žádný závěr z velmi neurčité odpovědi novinářky A. H. (viz bod 10).

45. Dále soud konstatuje, že řada tvrzení v člancích byla prezentována způsobem, který budil dojem, že byla ověřena nebo potvrzena důvěryhodným zdrojem informací, ať už se jednalo o starostu nebo o biskupský úřad (viz bod 6). Soudy opětovně opomněly vzít v úvahu vyhýbavé odpovědi novinářů a jejich neschopnost předložit konkrétní důkazy na podporu svých tvrzení (viz bod 10). Naopak dospěly k závěru (viz body 15 a 17), že ve světle odsouzení syna stěžovatelky lze neidentifikované zdroje novinářů považovat za věrohodné, aniž by přikládaly jakoukoli váhu skutečnosti, že biskupský úřad popřel, že by s tiskem jakkoliv komunikoval, a že informace o tom, že se církev za syna stěžovatelky zaručila, byla vyvrácena.

46. Soud navíc není přesvědčen důvody, o které se okresní soud opíral, když jako věrohodný zdroj informací přijal neúplnou kopii protokolu o výslechu syna stěžovatelky. Soud podotýká, že dotyčný novinář měl být obzvláště opatrný při použití výpovědi syna stěžovatelky, která – pokud byla učiněna před blíže nespecifikovaným orgánem před zahájením jeho trestního stíhání, jak předpokládá okresní soud, a nebyla promítnuta v odsuzujícím rozsudku – nebyla veřejně přístupná. Vnitrostátnímu soudu však novinář nebyl schopen poskytnout žádné podrobnosti o tom, jak tento dokument získal, nebo jak si ověřil jeho pravost (viz bod 10).

47. Za těchto okolností Soud konstatuje, že vnitrostátní soudy neprovedly dostatečné posouzení všech relevantních prvků a dostupných důkazů. I když se novinářům musí přiznat možnost použití určité nadsázky či dokonce provokace, podle Soudu je potřeba frivolní a neověřená tvrzení o soukromém životě syna stěžovatelky považovat za překročení hranic odpovědné žurnalistiky (srov. rozsudek ze dne 22. 1. 2013, OOO Ivpress a další proti Rusku, č. 33501/04 a 3 další, bod 77).

48. Nakonec Soud připouští, že zkreslené skutečnosti a použité výrazy musely stěžovatelku rozrušit a že byly způsobilé významně a přímo zasáhnout její pocity jakožto matky zemřelého syna, stejně jako její soukromý život a identitu, čehož nedílnou součástí je pověst jejího zemřelého syna (viz rozsudek ze dne 21. 11. 2013, Putistin proti Ukrajině, č. 16882/03, bod 33 a rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 9. 12. 2014, Dzhugashvili proti Rusku, č. 41123/10, body 27 a 30).

c) Míra příspěvku do diskuze o veřejném zájmu

49. Soud připomíná, že při vyvažování zájmů podle čl. 8 a 10 Úmluvy je přínos fotografií nebo článků v tisku zásadním kritériem [viz Von Hannover proti Německu (č. 2), cit. výše, bod 109].

50. Soud již přijal, že články zaměřené na podobná témata, konkrétně na rozpor mezi oficiálními postoji římskokatolické církve ve vztahu k homosexualitě, soukromým jednáním představitelů této církve a otázkou, zda žijí v souladu s proklamovanými standardy své církve, přispěly k diskuzi o veřejném zájmu (viz rozsudek ze dne 4. 12. 2012, Verlagsgruppe News GmbH a Bobi proti Rakousku, č. 59631/09, body 75, 76 a 80 a rozsudek ze dne 4. 12. 2012, Rothe proti Rakousku, č. 6490/07, bod 55).

51. Dále Soud uvádí, že stejně jako vnitrostátním soudům mu nepřísluší, aby nahrazoval názory tisku svými vlastními co do otázky použité techniky zpravodajství v konkrétní věci (viz výše citovaný

rozsudek Von Hannover, bod 102). Každopádně Soud již připustil, že je legitimní využít jednotlivé případy za účelem upozornění na obecnější problém (viz rozsudek ze dne 10. 2. 2009, Eerikäinen a další proti Finsku, č. 3514/02, bod 66).

52. V projednávané věci může Soud přijmout, že téma sexuálního zneužívání duchovními a postoj římskokatolické církve k němu, jak jej identifikovaly vnitrostátní soudy (viz bod 15), bylo ve veřejném zájmu a trestní věc týkající se syna stěžovatelky byla vybrána pro ilustraci souvisejících problémů.

53. Soud je však přesvědčen, že veřejnost bylo možné o předmětné věci dostatečně informovat způsobem, který by představoval menší zásah do oprávněných zájmů syna stěžovatelky, konkrétně informováním pouze o skutečnostech dostupných z veřejně přístupných trestních spisů. V této souvislosti Soud připomíná, že je nezbytné rozlišovat mezi informováním o skutečnostech, byť kontroverzních, které jsou způsobilé přispět k diskusi ve veřejném zájmu v demokratické společnosti, a mezi nevkusnými tvrzeními o soukromém životě jednotlivce. Pokud jde o první z těchto dvou případů, v prospěch restriktivní interpretace jakéhokoliv omezení svobody projevu svědčí zásadní role tisku v demokracii a jeho povinnost působit jako „hlídací pes věcí veřejných“. Jiné úvahy se však uplatní pro zpravodajství zaměřené na senzační, někdy až odpudivé zprávy, jejichž cílem je dráždit a pobavit a které mají uspokojit zvědavost jistého okruhu čtenářů ohledně skutečností z ryze soukromého života určité osoby (viz rozsudek ze dne 10. 5. 2011, Mosley proti Spojenému Království, č. 48009/08, bod 114). Ve světle těchto úvah se Soud domnívá, že zveřejnění dodatečných informací zvláště narušujících intimní sféru soukromého života syna stěžovatelky, jakož i zveřejnění jeho fotografie, nelze odůvodnit veřejným zájmem.

54. Vedle toho, že předmětné články byly spíše provokativní a senzacechtivé, Soud shledává, že je lze stěží považovat za příspěvek k diskusi veřejného zájmu.

(d) Závěr

55. Soud konstatuje, že v projednávané věci bylo zásadní, aby vnitrostátní soudy pečlivě posoudily přítomnost a míru veřejného zájmu na zveřejnění předmětných informací a aby našly rovnováhu mezi takovým obecným zájmem a individuálními zájmy stěžovatelky [viz rozsudek ze dne 7. 1. 2014, Ringier Axel Springer Slovakia, a.s. proti Slovensku (č. 3), č. 37986/09, bod 83].

56. Z výše uvedeného však plyne, že vyvažování mezi právem stěžovatelky na soukromý život a svobodou projevu vydavatelů novin v souladu s kritérii stanovenými v judikatuře Soudu vnitrostátní soudy neprovedly.

57. Pokud jde navíc o procesní ochranu plynoucí z čl. 8 Úmluvy (viz rozsudek ze dne 14. 2. 2006, Turek proti Slovensku, č. 57986/00, body 111–113), Soud poznamenává, že stěžovatelka podala v zájmu hájení svých hmotněprávních nároků dle čl. 8 ústavní stížnost. Ústavní soud však tuto stížnost odmítl na základě premisy, jež plyne pouze z jeho vlastní rozhodovací praxe, že takový opravný prostředek není k dispozici, nebylo-li zjištěno porušení platných procesních pravidel [viz bod 19, rozsudek ze dne 22. 10. 2013, Soltész proti Slovensku, č. 11867/09, bod 54 a Ringier Axel Springer proti Slovensku (č. 3), cit. výše, bod 86]. V této souvislosti Soud uvádí, že podmiňovat ústavní přezkum práv stěžovatelky plynoucích z čl. 8 Úmluvy porušením jejích procesních práv podle čl. 6 odst. 1 představuje přílišný formalismus, který není v souladu s procesními zárukami vyplývajícími z čl. 8 (viz rozsudek ze dne 8. 11. 2011, V. C. proti Slovensku, č. 18968/07).

58. Výše uvedené úvahy jsou dostatečné pro to, aby Soud shledal, že bez ohledu na prostor pro uvážení, který je v této oblasti vnitrostátním soudům poskytnut, stát nesplnil své pozitivní závazky ve smyslu čl. 8.

59. Došlo tudíž k porušení čl. 8 Úmluvy.

(...)

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

- 1. prohlašuje* stížnost za přijatelnou;
- 2. rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy;

(...)

(Zpracovala Mgr. Lívía Ivánková)